להביא (לרבות) **עור בית הבושת** של נקבה, שכל אלו נידונים כבשר, שאם בשעת עבודת הקרבן חישב להקטירו **חוץ למקומו, חוץ לעזרה — פסול**, ואם אכלו **אין בו כרת**. ואם חישב להקטירו **חוץ לזמנו**, למחרת — **פיגול, וחייבים עליו כרת** על אכילתו. ומכאן שדעה זו, שעור בית הפרסות נחשב כבשר — דעת ר' שמעון היא, וחכמים חולקים עליו,

וכמותם סבור ר' יוחנן.

א משנה **ואלו טרפות בעוף: נקובת הוושט, ופסוקת הגרגרת**, שנחתכה הגרגרת (הקנה) שלה לרוחבה. **הכתה חולדה על ראשה במקום שעושה אותה טרפה**, שיש לחשוש שניקב קרום המוח. **ניקב הקורקבן, ניקבו** המעיים **הדקין. נפלה לאור** (לאש) **ונחמרו** (ניכוו) **בני מעיה**, איבריה הפנימיים, **אם** נשתנה צבעם ונעשו **ירוקים — פסולים**, והעוף טריפה, **אם אדומים — כשרים. דרסה** אדם את העוף ברגליו, וכן אם **טרפה** הטיח אותה **בכותל, או שריצצתה בהמה**, והיא **מפרכסת** — טריפה, שנתרסקו איבריה. ואם **שהתה מעת לעת**, ואחר כך **שחטה** — הרי זו **כשרה**.

ב גמרא על מה ששנינו במשנה: הכתה חולדה על ראשה במקום שעושה אותה טריפה, שיש לחשוש שנעשה נקב בקרום המוח, **רב ושמואל ולוי דאמרי** [שאומרים]: כיצד בודקים אם ניקב הקרום? לאחר ששחט את העוף **מכניס ידו לפנים** לפי העוף ודוחק את המוח באצבעו **ובודק, אם מבצבץ ועולה** המוח דרך הנקב שבגולגולת — **טרפה**, שסימן הוא שניקב קרום המוח, וכך יצא המוח לעבר הנקב שבגולגולת. **ואם לאו** [לא] — **כשרה**. ושואלים: אופן זה של בדיקה, האם המוח יוצא דרך הנקב שבגולגולת, **הניחא למאן דאמר** [זה נוח לדעת מי שאומר] לעיל (מה,א) שאם ניקב הקרום העליון, הסמוך לגולגולת, אינה טריפה **עד דמנקיב קרמא תתאה** [שניקב גם הקרום התחתון] העוטף את המוח, **אלא למאן דאמר** [לדעת מי שאומר] **שאפילו כאשר אינקיב עילאה אף על גב דלא אינקב תתאה** [ניקב העליון אף על פי שלא ניקב התחתון] טריפה היא, מדוע היא כשרה? **ניחוש דלמא עילאה אינקיב** [נחשוש שמא הקרום העליון ניקב], **תתאה לא אינקיב** [התחתון לא ניקב], **ולכן המוח אינו מבצבץ! ומשיבים: אי איתא דאינקיב עילאה** [אם אכן ניקב הקרום העליון], **תתאה אגב רוककיה מיפקע פקע** [התחתון מחמת רכותו היה פוקע **באותו מקום**] והמוח היה מבצבץ, ומשלא ביצבץ מוכח שהקרום העליון לא ניקב.

בניגוד לרב ושמואל ולוי, אמר זעירי: אין בדיקה זו מועילה **לנשיכת חולדה, מפני ששיניה** של **החולדה דקות**, ואין המוח מבצבץ דרך נקבים דקים כל כך, אף כשניקב קרום המוח. ושואלים: **וכי שיניה דקות, מאי הוי** [מה בכך]? **והרי אי אפשר שלא יבצבץ מעט! אמר רב אושעיא: מפני ששיניה דקות ועקומות**, **והנקב שבגולגולת** אינו עומד כנגד הנקב שבקרום, **ואם כן, אף שניקב הקרום פעמים שהמוח אינו יוצא החוצה דרך הנקב שבגולגולת. מסופר כי סליק** [כאשר עלה] **זעירי לנהרדעא שלח להו** [להם] **לחכמים:**

להביא עור בית הבושת — להכי מפרש ואמר: להביא עור בית הבושת — משום דאין להביא אלא זה לבדו, שהרי כל המנויין שם הראויין להיות בעולה שנויין כאן חוץ מזה. עור השליל אינו ראוי להיות בעולה, דאין שליל לזכריס. בית הבושת — בית הרחם של נקבה.

משנה **ואלו טריפות בעוף — אף על גב דכל טריפות דבהמה כנגדן בעוף, הני אצטריכו ליה למיתני. נקובת הוושט — משום פסוקת הגרגרת. וההוא איצטריך, דלא תימא: הואיל ותיותו של עוף לא נפיש, דהא כשר בסימן אחד — אימא גרגרת נמי תיטרף במשהו. והכתה חולדה — משום דקתני: מקום שעושה אותה טרפה, דהיינו נקיבת הקרום, דלא תימא: תיטרף בנשבר העצם בלא נקיבת קרום, כדאמרינן לקמן בעוף של מים. וניקבו הדקין — משום דקבעי למיתני סיפא גבי "אלו כשירות" [חולין נו,ב]: יצאו בני מעיה ולא ניקבו, ולא תימא: עוף שמיותו מועט תיטרף בילפא לחודה. הכתה חולדה על ראשה — מיישינן לנקיבת קרום. הכתה — נשכתה בשייה. דאילו ביד — אמרן לעיל (חולין נג,ב): יש דרוסה לחולדה בעופות, וכל כנגד החלל מיטרפה בה. נחמרו — כווהו מחמת האור והספה מראיתן, לשון (איכה ה) "מעי חמרמרו". אם הוריקו — מפרש בגמרא: לב וקורקבן אדומין שהוריקו, וירוקין שהאדימו. אם אדומים — הלב והקורקבן כמשפטן, שלא נשתנה מראה שלהן. דרסה — אדם ברגליו. או שטרפה בכותל — הכה בה בכותל. או שריצצתה בהמה — דאיכא למיתא לרבי תלמא משום ריסוק איברים, ועדיין מפרכסת. אם שהתה מעת לעת ושחטה — כשרה. ובדיקה בעיא כדאוקמינן בפירקין (חולין נא,ב).**

גמרא **מכניס ידו** — בפיו של עוף שנשכתו חולדה ברגלו, ובודק — דוחק אצבעו כלפי מיץ העוף והמוח נדחק למעלה. אם המוח מבצבץ ויוצא דרך נקב המכה. **טרפה** — שמא ניקב הקרום. **הניחא למאן דאמר** — לעיל (חולין מה,ב) גבי ניקב הקרום: **עד דמינקיב עילאה ותתאה** — שפיר. **אלא למאן דאמר** — דטריף עילאה לחודיה, כי לא מבצבץ אמאי כשרה? דלמא עילאה אינקיב ותתאה קייס! **תתאה מיפקע** — בדחיפת אצבע כשדוחפו למעלה. **אין בדיקה לחולדה** — לנשיכת חולדה. **מפני ששיניה דקות** — ואפילו ניקב הקרום, פעמים שאין המוח יוצא על ידי דחיפת אצבע בתיך. **מאי הוי** — אי אפשר דלא מבצבץ פורתא! **ועקומות** — ונוקב באלכסון, וכשהמוח נדחף למעלה — העצם סותמו ועומד כנגדו, שנקב העצם אינו כנגד נקב הקרום. **כי סליק זעירי** — מבבל לנהרדעא.

תוספות

להביא עור של בית הבושת — לקמן ב"העור והרוטב" (חולין קכב,ב) פירש רש"י: הא דלא חשיב ליה בהדיא בהדי אינך בברייתא — משום דבעולה מיירי שהוא זכר. ומיהו, איכא מאן דתני "זבח" בפרק "כל הזבחים שקיבלו" (זבחים כח,א) ולא קתני עולה! ויש לומר: דלא חשיב אלא מידי דהוה בכל הקרבנות. ועור שתחת

מסורת השס"ס

א. (בשינויים) תוספתא חולין פ"ג טו.
ב. (חלק) תוספתא חולין פ"ג טז.
ג. חולין סג,א.
ד. ביצה לד,א.
ה. ראה חולין נא,ב.
ו. ראה חולין מה,א.

גרסות

ונחמרו בערוך: **נחמדו** וכן גרס הרמב"ם.

אם ירוקים פסולים אם אדומים כשרים בכמה כת"י ומקורות: **אם ירוקים פסולה אם אדומים כשרה. ומפרכסת** יש בכת"י ובמקורות: **והיא מפרכסת** ובכת"מ: **ועדיין היא מפרכסת** וכן נראה מרש"י.

ושהתה יש בכת"י ובדפו"י של המשנה: **אם שהתה** ויש בכת"י: **ואם שהתה.**

רב ושמואל ולוי דאמרי יש בכת"י ובמקורות: **רב ושמואל דאמרי תרוייהו** וראה בעיונים.

מכניס ידו לפנים בכת"מ: **מכניס ידו בפיו** וראה רש"י.

אף על גב דלא אינקב תתאה ניחוש דלמא עילאה אינקיב תתאה לא אינקיב יש בכת"י: **אף על גב דלא אינקב תתאה טריפה ודילמא תתאה לא אינקיב עילאה אינקיב.**

ועקומות יש בכת"י: **ועקושות.**

כי סליק לנהרדעא יש בכת"י: **כי סליק רב הושעיא לנהרדעא** וראה רש"י ודק"ס.

לשון

נחמרו
אף שהקשרו של הביטוי מובן, וכיוצא בזה יש במשנה במסכת סנהדרין (פ"ז מ"ב) בענין הנידון למות בשריפה, שזורקים פתילה של אבר לתוך פיו והיא "חומרת את בני מעיו", כלומר, שורפת אותם, נחלקו המפרשים מהו פירושו המדוייק. מדברי רש"י (כאן ובמקומות אחרים) עולה כי הכוונה להתכווצות (היווצרות קמטים הבאה מחמת החום), כמו "חמרמרו מעי" (איכה ב, יא). ויש שהבינו כי הוא לשון אדמימות, בדומה לערבית. ורי יונה אבן ג'נאח ציין למלה ערבית דומה במשמעות חום. ובעל הערוך ועוד גרסו "נחמדו", ופירשו כי משמעותו של שורש זה הוא התחממות, שריפה.

העולם

אלו טרפות בעוף
ראה נספח תמונות עמ' 4.
חולדה
ראה לעיל ט,ב.
קורקבן
ראה נספח תמונות עמ' 12.
הואיל ולעוף אין שיניים, פעולת הטחינה של המזון נעשית על ידי הקורקבן, והוא קיבת השרירים (ventriculus) הבנוי ממערכת שרירים עבה ומשכבה פנימית קשה. העוף בולע גופים קשים (כגון אבנים קטנות) ובעזרתם הקורקבן "לועס" וטוחן את המזון. מבנה ועובי הדופן של שכבות הקרקבן שונה במינים שונים בהתאם למזונם. כלל שקרום הקרקבן עבה יותר, הוא נקלף בקלות רבה יותר.
כי סליק לנהרדעא

אישים

זעירי
מאמוראי ארץ ישראל בדור השני. זעירי שעלה מבבל לארץ לשראל, ושם למד תורה מפי ר' חנינא, והוא מביא שמועות מפיו. וכן מוצאים אותו חולק עם חכמי הדור ראשון־שני של אמוראי ארץ ישראל, ר' יוחנן וחזקיה. הוא מוזכר פעמים רבות בתלמוד הירושלמי. אם כי אנו מוצאים את חכמי בבל, כגון רב חסדא הונא, אומרים שמועות מפיו. שמועותיו נחשבו ביותר, עד שאמר עליו רבא שכל דבר שלא נתפרש על ידי זעירי אינו מפורש.
יש הסבורים כי היו שני חכמים בשם זעירי, האחד מחכמי ארץ ישראל, והאחר מחכמי בבל הנזכר כאן.

עיונים

להביא עור בית הבושת ומה שהוצרך להזכיר עור בית הבושת בנפרד, ולא כחלק משאר העורות — משום שמדובר בשוחט קרבן עולה, ועולה באה רק מן הזכרים (רש"י להלן קכב,ב). ובתוס' העירו כי רשימת עורות זו מצויה במסכת זבחים גם ביחס לקרבנות אחרים הבאים אף מן הנקבות. והם הסבירו כי רשימת העורות מתייחסת לעור שנמצא בכל קרבן, ואילו עור בית הבושת נמצא רק בנקבה.

ואלו טרפות בעוף בעיקרו של דבר מתבססת הרשימה האמורה כאן על הברייתא ששנה לוי להלן, שכל שהטריפות שמנו חכמים בבהמה בראש הפרק הריהן טריפה גם בעוף. ומכל מקום יש טריפות שחזרו ושנו אותן כאן בגלל חידוש מיוחד שיש בהן (ראה תוס' הר"ף, רמב"ן ועוד).

הכתה חולדה על ראשה אין מדובר שהיכתה אותה בידה, שאם כן דרוסה היא, וכפי ששנינו בברייתא לעיל (נג,א) יש דרוסה לחולדה בעוף. אלא הכוונה היא שנשכה אותה (רש"י). וכן עולה מדיון הגמרא להלן. וטעם הדבר שבבהמה לא שנו טריפה כעין זו — מפני שקרום המוח שלה עבה וחזק, ואם היכתה חולדה על ראשה או שניגפה באבן או בעץ ונפחתה גולגולתה — אין חוששים שמא ניקב הקרום, ואינה צריכה בדיקה (תורת חיים).

נפלה לאור ונחמרו בני מעיה כתבו ראשונים שדין נחמרו בני מעיה לא נאמר בבהמה, מפני שבני מעיה מוגנים יותר (רמב"ם). אבל רמב"ן חלק, וכתב כי יש ללמוד ממה ששנינו בעוף גם על בהמה, ודין נחמרו בני מעיה הובא בעוף משום חידוש שיש בו, שלמרות שחיותו של עוף קלה יותר, הריהו כשר אם בני מעיו נשארו אדומים.

אם ירוקים פסולים אם אדומים כשרים בגמרא נאמר כי דבר זה נאמר באברים שכרגיל אדומים הם, ונעשו ירוקים (לפי הראשונים — בגוון הקרוי בימינו ירוק, כצבע העשב, ולא זה הקרוי בלשוננו צהוב, ראה לעיל מז,ב). אבל אברים שהם כרגיל ירוקים — הדין בהם הפוך, שאם הם אדומים — טריפה, ואם נשארו ירוקים — כשרה. והסביר בעל המאור כי המשנה הזכירה את המצוי יותר (וראה ברשב"א).

דרסה וכו' והוא המקביל לנפולה ששנינו בבהמה (לעיל מב,א, ונתבאר עניינו בפירוט לעיל נא,א—ב), שבזה ובזה יש חשש לריסוק אברים, אלא שבכל אחת מהן שנה את המצוי יותר, ועוף — אין דרכו ליפול, אלא החשש לריסוק אברים בו נובע מחבלה של אדם או בהמה (אור זרוע, רמב"ן). ומכל מקום, לעיל (נא,ב) דנה הגמרא במקרים של חשש לריסוק אברים בעוף על ידי נפילה, כפי שדנה בענין בהמה שהוכתה (שם עמוד א). ובמהותו של דין נפולה וריסוק אברים, ראה בעיונים לעיל נא,א ד"ה נפלה.

ומפרכסת לעיל (נא,ב) נאמר כי משנה זו עוסקת במקרה שלא נעמדה (ובאופן זה פירשו מפרשים את משמעותו של "ומפרכסת" — שלא נעמדה, אף שיש בה סימני חיים), אבל אם נעמדה, או עשתה תנועות של כוונה לעמוד — אינה צריכה שהיה מעת לעת, ומכל מקום צריכה בדיקה. ואם הלכה — אפילו בדיקה אינה צריכה.

מכניס ידו לפנים ובודק יש שכתב שקודם לכן פוחת את הגולגולת של העוף, עד שקרום המוח מתגלה (מאירי). ובדברי הרי"ף פירוש שונה לדרך הבדיקה, שאין הכוונה שמכניס ידו לתוך פי העוף, אלא שמכניס ידו בצד הנקב ונועץ אצבעו, ואם אכן ניקב קרום המוח — המוח עולה ומבצבץ מן הנקב. ויש שהבין בדעת הרי"ף כי הוא בנוסף למה שמכניס ידו לפי העוף, במטרה ליצור לחץ נגדי לעומת הלחץ שמופעל על ידי האצבע מפנים (מעדני יום טוב).

כי סליק לנהרדעא הביטוי "סליק" שמשמעו עליה מתייחס בדרך כלל לעליה מבבל לארץ ישראל, כלשון המשנה (כתובות קיג,א), וכפי שמדוייק גם בלשון התורה (ראה ספרי דברים א, כה). ולכן פירש רש"י שלא עלה מארץ ישראל לנהרדעא, אלא מבבל. והכוונה כנראה מן העיר בבל, הסמוכה לסורא, שהיא נמצאת על שפת נהר פרת מדרום, למטה מנהדרעא (ראה ערוך ערך על).

אורח ההלכה

נקובת הוושט ניקב הוושט לחללו נקב כל שהוא — הרי זה טריפה. כמשנה. ואם היה זה במקום הראוי לשחיטה — הרי זו נבילה מחיים, ואין השחיטה מועילה בה. על פי המשנה והסוגיה לעיל לב,א—ב ומגן,ב. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ג הי"ט. שו"ע יו"ד לג, ג).

ופסוקת הגרגרת קנה שנפסק לרוחבו ברוב חללו, אם היה זה במקום הראוי לשחיטה, או למעלה משם לעבר הראש — הרי זו נבילה מחיים, ואין השחיטה מועילה בה. על פי המשנה והסוגיה לעיל לב,א—ב. ואם נפסק למטה ממקום השחיטה, אפילו נפסק משהו — הרי זו טריפה. נסדק הקנה לאורכו, אפילו נשאר ממנו כל שהוא למעלה ולמטה במקום הראוי לשחיטה — כשרה. על פי הגמרא לעיל מה,א. (רמב"ם שם. שם הכ"ג. שו"ע יו"ד לד, א, לד, ז).

ניקב הקורקבן לקורקבן של העוף שני עורות (שכבות), הבשר האדום והכיס הפנימי הלבן; ניקב אחד מהם — כשר, וכן אם ניקבו שניהם זה שלא כנגד זה. ניקבו זה כנגד זה, אפילו משהו — טריפה. כמשנה ועל פי הסוגיה לעיל מג,א. (רמב"ם שם פ"ו הי"ח. שו"ע יו"ד מט, א).

ניקבו הדקין ניקבו הדקין — טריפה. כמשנה. (רמב"ם שם הי"ג. שו"ע יו"ד מו, א).

נפלה לאור עוף שנפל לאש והתכווצו בני מעיו ונשתנה מראיהם, שהיו אדומים והוריקו, או ירוקים והאדימו — טריפה, אפילו נשתנו במשהו. ואפילו לא הגיעה השינוי לחלל, כיון שנשתנו מחמת הכוויה — סופם להינקב. כמשנה. (רמב"ם שם פ"ז ה"כ. שו"ע יו"ד נב, א).

דרסה עוף שדרסו אדם ברגליו או טרפו לכותל, או שרצצתו בהמה, או שנחבט על דבר קשה, וכן אם נפלה אבן או דבר קשה שיש בו להמית על גופו, ונשאר שוכב על מקומו — חוששים שמא נתרסקו אבריו. וכן הוא בבהמה, אם הוא בדבר שיש לחוש בו לריסוק. וצריכים בדיקה כנגד כל החלל כולו, מקדקוד הראש עד הירך, אם יימצא מהטרפות שמנו חכמים, או שנתרסק אבר מהאברים שבפנים ונפסדה צורתו — הרי זו טריפה. ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקה, ובכל מקרה מטריפים. (רמב"ם שם פ"ט ה"כ. שו"ע יו"ד נח, ב—ג. שם ו בהגהה).

מכניס ידו לפנים ובודק עוף שנשך בראשו על ידי חולדה, או שהוכה בראשו בעץ או באבן — מניח אצבעו בצד הנקב ונועץ אצבעו שם, או מכניס ידו לתוך פיו ודוחק שם, אם לא בצבץ המוח ולא יצא מהנקב — בידוע שלא ניקב קרום של מוח, וכשר; ואם יצא — טריפה. כמשנה, וכדברי רב ושמואל ולוי בגמרא. וכשני הפירושים שברי"ף לדרך הבדיקה. ואף שהובאו שיטות נוספות לבדיקה, הביאו הפוסקים רק דרך זאת, שהיא מוסכמת על כמה אמוראים (ב"י). ועכשיו אין אנו בקיאים בבדיקת הטריפות ולכן יש להטריף אם ניקבה בעוף עצם הגולגולת בכל שהוא (רמ"א). (רמב"ם שם פ"ר ה"ז. שו"ע יו"ד ל, ב).

עד דמנקיב קרמא תתאה למוח שני קרומים זה על זה, ניקב התחתון נקב מפולש — טריפה. ניקב העליון לבדו, כשרה. על פי הגמרא לעיל מה,א. וכתב רמ"א: ויש מטריפים גם בניקב העליון לבד (בה"ג ועוד. ראה ביאור הגר"א), וכך נהוג אם לא במקום הפסד מרובה (רמ"א), וכן מנהג הספרדים (כף החיים). ויש מי שהחמירו אף במקום הפסד מרובה (מהרש"ל וב"ח). (רמב"ם שם ה"ג. שו"ע יו"ד לא, א).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

ביד — כדמפרש לעיל: מכניס ידו כו'. אבל לא במסמר — מלמעלה, מוליכו על הנקב לראות אם יתגור בקרום. ופותח את הגולגולת תחלה לאחר שחיטה. ופעמים שאינו נקוב והמסמר נוקבו, ומפסיד ממון ישראל. אף במסמר — בודקין, ולא חיישינן לדלמא איהו נקיב ליה בידא כדמפרש. במחטא — כדפריש במסמר. ניקב קרום — מתוך שאינה דקות ועקומות אינו מצנצן. אבל לא במסמר — מפני שמכלה ממונן של ישראל. נשבר העצם — לקמיה פריך. וקרומו רך — הלכך, כי נשבר העצם תו לא קאי קרום. אמר ליה רב נחמן לרב ענן — תמהני בזאת. מר אמר — אתה אמרת לי שראית שמואל שהוא בודק לנשיכת חולדה, אלמא לא מטרף בעצם לחודיה. ואף הוא חברין אמר לי דאינהו חזייה לרב דבדיק בידא. וקשיא לי: והא תני לוי כו'. כנגדן בעוף — במידי דאיתיה בעוף. המסס ובית הכוסות ליתנהו בעוף. בדיק בשימשא — נגד השמש מסתכל אם ירואה נקב, שהאור יפה לבדיקה. [המשך בעמוד הבא].

תוספות

האליה, אף על גב דאינה קרבה אלא בכבש, מכל מקום איתיה או באכילת אדם או באכילת מזבח. ואם תאמר: אמאי לא קאמר נמי להביא עור השליל, דחשיב לקמן במתניתין ב"העור והרוטב" (חולין קכב,א) בהדי אלו שעורותיהם כבשרן? ואומר רבינו תם: משום דאין מפגלים בשליל, כדאיתא פרק "כל הפסולין" (זבחים לה,א): פיגל בשליל — לא נתפגל הזבח, ואף השליל לא נתפגל.

ורבי יוחנן אמר אף במסמר — וליכא משום מכלה ממונן של ישראל. ובפלוגתא לאו דוקא, דרבי יוחנן דאמר אף במסמר — לא כרבי יהודה ולא כרבי נחמיה.

נבלות והא שחוטה היא — ואם תאמר: והא שמעינן ליה לרבי יהודה דאמר פרק "חטאת העוף" (זבחים סט,ב) דשחיטת העוף אינה מטהרת טריפתה מטומאתה. דקאמר: "נבלה וטרפה לא יאכל לטמאה בה", טרפה למה נאמרה — להביא טרפה ששחטה (שחלבה טהור מכלל שהיא מטמאה) [שמטמאה]. וכן ריש מסכת טהרות, גבי שלשה עשר דברים נאמרו בנבלת עוף טהור: שחיטתה ומליקתה מטהרת טרפתה מידי נבלה, רבי יהודה אומר: אינה מטהרת! ויש לומר: דמכל מקום, כיון דלרבי נחמיה מטהרת — לא הוה ליה למימר שהיה מאכיל נבילות. ועוד, דלא מסיק אדעתיה תסתיים דרבי יהודה הוא דבדיק בידא.

מר אמר שמואל בדיק בידא וכן רב — ואף על גב דכבר אמרינן לעיל: רב ושמואל ולוי דאמרי מכניס ידו לפנים ובודק, מכל מקום אשמועינן הכא דמעשה נמי עבד.

והא תני לוי טרפות שמנו חכמים וכו' — בחנם מקשה מברייתא ארב ושמואל. דאלוי גופיה הוה מצי למפרך, דאמר לעיל: מכניס ידו לפנים ובודק.

דברים שאמרתי לפניכם שאין בדיקה לחולדה — **טעות הן בידי, ברם** [ובאמת] **כך אמרו משמיה** [משמו] של **ר' שמעון בן לקיש: בודקין לחולדה ביד,** שלוחצים את מוחו של העוף מבפנים לראות אם המוח יוצא דרך הנקב, **אבל לא במסמר,** שאין מעבירים ראש מסמר על קרום המוח לאחר שפתחו את הגולגולת, לראות אם הוא מתעכב בנקב, שמא המסמר עצמו ינקב את הקרום. **ור' יוחנן אמר: אף במסמר** בודקים. ומעירים: **ובדיקה** זו לנשיכת חולדה שנויה **בפלוגתא** [במחלוקת] תנאים, שמסופר על **ר' יהודה ור' נחמיה, חד בדיק בידא** [אחד היה בודק ביד], **וחד בדיק במחטא** [ואחד היה בודק במחט], כמו במסמר. ומסבירים את טעמיהם. **מאן דבדיק בידא אמר ליה למאן דבדיק במחטא** [מי שבודק ביד אומר לו למי שבודק במחט]: **עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל,** שעל ידי כך פעמים שאתה מטריף שלא כדין, שהמחט עושה נקב שלא היה שם מתחילה! **אמר ליה מאן דבדיק במחטא למאן דבדיק בידא** [אומר לו מי שבודק במחט למי שבודק ביד]: **עד מתי אתה מאכיל לישראל נבלות,** שאתה מכשיר שלא כדין! ותוהים: **נבלות? והא** [והרי] **שחוטה היא,** ואף שהיא טריפה, אינה נבילה! **אלא:** עד מתי אתה מאכיל לישראל **טרפות,** שכן יש לחשוש **שמא ניקב קרום של מוח,** והבדיקה הנעשית ביד פעמים שאינה גורמת למוח לבצבץ, מפני ששיני החולדה דקות ועקומות. ומעירים לענין זה: **תסתיים** [תוגדר] שר' **יהודה הוא דבדיק בידא** [שבדק ביד], **דתניא** [ששנויה ברייתא], **ר' שמעון בן אלעזר אומר משום** (בשם) **ר' יהודה: בודקין לחולדה ביד, אבל לא במסמר.** ועוד נאמר בברייתא: **נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח** — הרי זו טריפה. ומסכמים: אכן, **תסתיים** [תוגדר] שכן הוא. לגופה של אותה ברייתא שואלים: **הא גופא קשיא** [היא עצמה קשה], **אמרת** [אומר אתה] **בודקין לחולדה ביד אבל לא במסמר — אלמא אית ליה בדיקותא** [מכאן שיש לה בדיקה], **והדר תני** [ואתה חוזר ושונה] **נשבר העצם** הרי זו טריפה **אף על פי שלא ניקב קרום של מוח — אלמא לית ליה בדיקותא** [מכאן שאין לה בדיקה], שאם היתה לה בדיקה יתכן שהיתה נמצאת כשרה! ומסבירים: **סיפא אתאן** [בסוף הגענו] **לעוף של מים,** שאין לו בדיקה אם נשבר העצם, **הואיל ואין לו קרום** למוחו. ותוהים: **אין לו קרום סלקא דעתך** [עולה על דעתך]? הרי ודאי יש לו קרום! **אלא** אמור: **הואיל וקרומו רך** לא יתכן שלא ניקב כשנשברה הגולגולת. בדומה לכך מסופר, **אמר ליה** [לו] **רב נחמן לרב ענן: מר אמר** [אדוני אומר] **ששמואל בדיק בידא ומכשר** [בודק ביד עוף שהכתה חולדה בראשו, ומכשיר] אם לא ניקב קרום המוח, **וכן הונא חברין אמר** [חברנו אומר] **שרב בדיק בידא ומכשר** [בודק ביד ומכשיר]. **והתני** [והרי שנה] **לוי** בברייתא שבידו: **טרפות שמנו חכמים בבהמה — כנגדן טריפות גם בעוף, יתר עליהן** טריפה **בעוף — שנשבר העצם** של הגולגולת **אף על פי שלא ניקב קרום של מוח,** ואם כן, מה טעם לבדיקה ביד? **אמר ליה** [לו]: **ההוא,** מה ששנה לוי — **בעוף של מים** נאמר, שאין לו בדיקה, **הואיל ואין לו קרום.** ותוהים: **אין לו קרום סלקא דעתך** [עולה על דעתך]? **אלא** אמור: **הואיל וקרומו רך.** וכן מסופר, **ההיא תרנגולתא דהואי בי** [תרנגולת אחת שהיתה בבית] **רב חנא** שהיה בה חשש טריפה, **שדרה לקמיה** [שלח אותה לפני] **רב מתנא,** בדק אותה רב מתנא ומצא כי **נשבר העצם ולא ניקב קרום של מוח הואי** [היה], **ואכשרה** [והכשיר אותה]. **אמר ליה** [לו] **רב חנא לרב מתנא, והתני** [והרי שנה] **לוי: טרפות שמנו חכמים בבהמה — כנגדן בעוף גם כן טריפות. יתר עליהן עוף — נשבר העצם אף על פי שלא ניקב קרום של מוח! אמר ליה** [לו]: **התם** [שם] מדובר **בעוף של מים, הואיל ואין לו קרום סלקא דעתך** [עולה על דעתך]? **אלא אימא** [אמור]: **הואיל וקרומו רך. מסופר, רב שיזבי בדיק בשימשא** [היה בודק את מוח העוף באור שמש] **אם יש נקב בקרום, רב יימר בדיק במיא** [היה בודק במים], **שופך מים לגולגולת דרך הנקב, לראות אם הם יוצאים צלולים כבתחילה, או אם מעורב בהם נוזל המוח. רב אחא בר יעקב בדיק** [היה בודק]

דְּבָרִים שֶׁאָמַרְתִּי לִפְנֵיכֶם טָעוּת הֵן בְּיָדִי, בְּרַם כָּךְ אָמְרוּ מִשְּׁמֵיהּ דְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: בּוֹדְקִין לְחוּלְדָּה בַּיָּד, אֲבָל לֹא בְּמַסְמֵר; וְרַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: אַף בְּמַסְמֵר. וּבִפְלוּגְתָּא דְּרַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד בָּדֵיק בִּידָא, וְחַד בָּדֵיק בְּמַחְטָא. מַאן דְּבָדֵיק בִּידָא אָמַר לֵיהּ לְמַאן דְּבָדֵיק בְּמַחְטָא: עַד מָתַי אַתָּה מְכַלֶּה מָמוֹנָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל! אָמַר לֵיהּ מַאן דְּבָדֵיק בְּמַחְטָא לְמַאן דְּבָדֵיק בִּידָא: עַד מָתַי אַתָּה מַאֲכִיל לְיִשְׂרָאֵל נְבֵלוֹת! — נְבֵלוֹת? וְהָא שְׁחוּטָה הִיא! אֶלָּא: טְרֵפוֹת, שֶׁמָּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ. תִּסְתַּיֵּים דְּרַבִּי יְהוּדָה הוּא דְּבָדֵיק בִּידָא. דְּתַנְיָא, רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר מִשּׁוּם רַבִּי יְהוּדָה; בּוֹדְקִין לְחוּלְדָּה בַּיָּד, אֲבָל לֹא בְּמַסְמֵר; נִשְׁבַּר הָעֶצֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ. תִּסְתַּיֵּים. הָא גּוּפָא קַשְׁיָא, אָמְרַתְּ: בּוֹדְקִין לְחוּלְדָּה בַּיָּד אֲבָל לֹא בְּמַסְמֵר — אַלְמָא אִית לֵיהּ בְּדִיקוּתָא, וְהָדַר תָּנֵי: נִשְׁבַּר הָעֶצֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ — אַלְמָא לֵית לֵיהּ בְּדִיקוּתָא! — סֵיפָא אַתָּאן לָעוֹף שֶׁל מַיִם, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ קְרוּם. — אֵין לוֹ קְרוּם סָלְקָא דַּעְתָּךְ? — אֶלָּא: הוֹאִיל וּקְרוּמוֹ רַךְ. אֲמַר לֵיהּ רַב נַחְמָן לְרַב עָנָן, מָר אָמַר: שְׁמוּאֵל בָּדֵיק בִּידָא וּמַכְשַׁר, וְהוּנָא חַבְרִין אָמַר: רַב בָּדֵיק בִּידָא וּמַכְשַׁר; וְהָתְנֵי לֵוִי: טְרֵפוֹת שֶׁמָּנוּ חֲכָמִים בְּבְהֵמָה — כְּנֶגְדָּן בָּעוֹף; יָתֵר עֲלֵיהֶן עוֹף — נִשְׁבַּר הָעֶצֶם אַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִיקַּב קְרוּם שֶׁל מוֹחַ! אֲמַר לֵיהּ: הָתָם בְּעוֹף שֶׁל מַיִם, הוֹאִיל וְאֵין לוֹ קְרוּם. — אֵין לוֹ קְרוּם סָלְקָא דַּעְתָּךְ? — אֶלָּא אֵימָא: הוֹאִיל וּקְרוּמוֹ רַךְ. רַב שֵׁיזְבִי בָּדֵיק בְּשִׁימְשָׁא, רַב יֵימָר בָּדֵיק בְּמַיָּא, רַב אַחָא בַּר יַעֲקֹב בָּדֵיק

מסורת הש"ס

ז. (הביטוי) שבת סג,ב. עירובין טז,ב. קד,א. ב"ב קכז,א. נדה סח,א.

ח. (כעין זה) בכורות מ,א.

ט. תוספתא חולין פ"ג טו (בשינוי, ועיי"ש).

י. חולין נז,א.

גרסות

ובפלוגתא דרבי יהודה בכתי"מ: **ובפלוגתא דהני תנאי דרבי יהודה.**

מאן דבדיק בידא אמר ליה ברוב כתה"י: **אמר ליה מאן דבדיק בידא.**

נבלות והא שחוטה היא בכתי"מ ועוד: **נבלות [סלקא דעתך] הא שחוטות [ניהו].**

אף על פי שלא ניקב קרום של מח בכתי"מ ובה"ג נוסף: **טריפה.**

אלמא לית להו בדיקותא יש בכת"י שנוסף בו: **והתני לוי — קרום של מח.**

הואיל וקרומו רך יש כת"י שנוסף בו: **תני לוי כל טריפות שמנו חכמים כנגדן בעוף יתירות עליהן עוף נשבר העצם ואע"ג שלא ניקב קרום של מוח. והא תניא בודקין לחולדה ביד. סופא אתאן לעוף של מים הואיל ואין לו קרום. אין לו קרום ס"ד. אלא אימא הואיל וקרומו רך.**

עיונים

ובפלוגתא דר' יהודה ור' נחמיה לכאורה, אין זו בדיוק מחלוקת ריש לקיש ור' יוחנן, שהרי הבודק במחט לא היה סומך על הבדיקה ביד, ואילו ר' יוחנן מתיר לבדוק גם ביד וגם במסמר. והרא"ש תירץ כי התנא שבדק ביד התנגד דווקא לבדיקה במחט, מפני שהיא חדה ודקה ועלולה בקלות לעשות נקב, אבל במסמר שהוא עבה יותר — גם הוא מודה שמותר לבדוק, וכפי שאמר ר' יוחנן. ואילו ר' יוסף קארו כתב בכללי הגמרא שלו, שיש מקרים שהביטוי "בפלוגתא" כוונתו שענין זה שנוי במחלוקת של תנאים, אף שלא מדובר באותה מחלוקת עצמה.

נבלות והא שחוטה היא כלומר, אף שטריפה שנשחטה אסורה באכילה, מכל מקום הועילה לה שחיטתה להוציאה מדין נבילה, שאינה מטמאה כנבילה את הנוגע בה והנושא אותה. ושאלו ראשונים: והרי לדעת ר' יהודה (זבחים סט,א) אין שחיטת טריפת העוף מוציאה אותו מטומאת נבילה! ותירצו כי מי שטוען טענה זו ("נבלות אתה מאכיל") הוא ר' נחמיה, והרי הוא אינו סבור כן. או שעל כל פנים, גם אם יש לה דין נבילה שהיא מטמאה, לא היה מקום לקרוא לה נבילה, שהרי שחוטה היא (ראה תוס', חידושי הר"נ).

הא גופא קשיא נוסח הסיפא בתוספתא לפנינו הוא: אם ניקב העצם פסולה, ואם לאו כשרה. ולפי נוסח זה, לא היה מקום לקושית הגמרא.

והתני לוי בראש הסוגיה נאמר אופן בדיקה זה גם בשם לוי. ואם כן, יכול היה להקשות על לוי עצמו מן הברייתא ששנה (תוס'). אמנם, בחלק מגרסות התלמוד לעיל לא מוזכר לוי, וכפי שעולה מדברי הרא"ש בתוספותיו. וראה ש"מ.

כנגדן בעוף ודווקא באבר שישנו גם בעוף, אבל בהמסס ובית הכוסות שניקבו, ששנינו בבהמה שהם טריפה (לעיל מב,א) אין לומר כן, שהרי איברים אלו כלל אינם מצויים בעוף (רש"י). והרמב"ם כתב כי יש כנגדם בעוף זפק וקורקבן. אלא שגם הוא כתב שביחס לטריפות הריאה אין דין "כנגדם" בעוף, מפני שאין אונות לריאות העוף. עוד כתב, כי כלל זה נאמר דווקא בטרפות שמנו חכמים במשנה, אבל לא באלו שאמרו אמוראים. וכן דייק הרשב"א מן הלשון "כל טרפות שמנו חכמים בבהמה", ולא "כל טרפות שבבהמה" (שו"ת הרשב"א ח"א סימן רצד).

רב יימר בדיק במיא רש"י (בעמוד הבא) מביא פירוש נוסף, שמרוקן את המוח מתוך הקרום מצידו האחורי, במקום בו יוצא חוט השדרה, ומכניס במקומו מים, ואם יש נקב בקרום במקום המכה — המים יוצאים דרכו. והעירו מפרשים כי מכאן עולה שלדעת רב יימר אינה נעשית טריפה עד שיינקב גם הקרום התחתון של המוח, שאם היא נעשית טריפה גם אם ניקב רק הקרום העליון — יתכן שהמים נשארים סגורים בקרום התחתון, ומכל מקום היא טריפה (תורת חיים).

אורח ההלכה

עוף של מים עופות המים, כגון אווזים וברווזים שנפגעה גולגולתם, אפילו ניקבה עצם הגולגולת כל שהוא — טריפה, הואיל וקרומו רך. כמסקנת הגמרא. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"י ה"ז. שו"ע יו"ד ל, ב).

טרפות וכו' כנגדן בעוף שבעים החוליים שאוסרים את הבהמה ואת החיה משום טריפה, כל אחד מהם שאפשר מהם שימצא בעוף, באיברים המצויים גם בעוף וגם בבהמה — עושה את העוף טריפה, חוץ מטריפות שבכליה ושבטחול ושבאונות הריאה. (רמב"ם שם פ"ו הי"ז. שו"ע יו"ד לב, ז בהגהה. שם לה, י. מג, ו. שם מד, י. וראה רמב"ם שם פ"ו הי"ז. ושו"ע שם נה, ז).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

בגילא דחיטתא [בקש של חיטה], שלאחר שחתך את הגולגולת העביר קש על המוח לראות אם הקש מתעכב בנקב שבקרום. אמר **רב שיזבי**: **הני אווזי דידן** [אותם אווזים שלנו], **כעוף של מים דמיין** [נחשבים], שאם נשברה הגולגולת, למרות שלא ניקב קרום המוח — הרי זה טריפה.

א שנינו במשנה: **נפלה לאור** ונחמרו (נכוו) בני מעיה, אם נעשו ירוקים — פסולים, אם אדומים — כשרים. אמר **ר' יוחנן משום** (בשם) **ר' יוסי בן יהושע**: **שיעור** (גודל) **ירוקתן** של בני מעיים לעשות טריפה כשהפכו ירוקים — **כשיעור נקובתן**, כמו שיעור הנקב העושה טריפה, **מה נקובתן במשהו**, שבאיברים שהנקב בהם עושה טריפה — אפילו נקב כלשהו עושה טריפה — **אף ירוקתן במשהו. בעא מיניה** [שאל אותו] **רב יוסף בריה** [בנו] של **ר' יהושע בן לוי מר' יהושע בן לוי**: אם **הוריקה** (נעשה ירוק) **כבד** של תרנגולת בצד **שכנגד בני המעיים, מהו** דין התרנגולת? **אמר ליה** [לו]: **טרפה**. אמר לו: **ולא יהא** דינו **אלא** כדין **ניטלה** הכבד ונשתייר ממנו כזית, שהיא כשרה (לעיל נד,א). ואם כן, רק אם לא נשאר בכבד כזית שאינו ירוק תיעשה טריפה! **אמר רבא: כיון שהוריקה כבד כנגד בני מעיים — בידוע שנפלה** התרנגולת **לאור, ונחמרו** (נשרפו) **בני מעיים** עצמם, ולכן היא **טרפה**, ולא בגלל הכבד עצמו. מסופר, **ר' יהושע בן לוי הויא ליה ההיא תרנגולת** [היתה לו תרנגולת אחת] שנפלה לאור, ולאחר שנשחטה **שדריה לקמיה** [שלח אותה לפני] **ר' אלעזר הקפר בריבי** (הגדול) **ואמר ליה** [לו]: **ירוקין הוו** [היו] **בני המעיים, ואכשרה** [הכשיר אותה] ר' אלעזר הקפר. הקשה לו ר' יהושע בן לוי: **והאנן תנן** [והרי אנו שנינו במשנה]: **ירוקין פסולין!** אמר לו: **לא אמרו ירוקין פסולין אלא בקורקבן, בלב ובכבד**, שהם אדומים בדרך כלל, ונשתנה מראם. אבל בני המעיים האחרים של התרנגולת, כגון הדקים — ירוקים הם מתחילתם, ואין זו טריפה. ומעירים: **תניא נמי הכי** [שנויה ברייתא גם כן כך]: **באלו בני מעיים אמרו**, שאם נעשו ירוקים הרי זו טריפה? **בקורקבן, בלב ובכבד**, ולא בשאר בני מעיים. מסופר, **ר' יצחק בר יוסף הוה ליה ההוא תרנגולתא** [היתה לו תרנגולת אחת] שנפלה לאור, ולאחר שנשחטה **שדרה לקמיה** [שלח אותה לפני] **רבי אבהו, ואמר ליה** [לו] **אדומין הוו** [היו] **בני המעיים, וטרפה** [והטריף אותה] ר' אבהו. הקשה לו ר' יצחק בר יוסף, **והאנן תנן** [והרי אנו שנינו]: **אדומין כשרים! אמר ליה** [לו] **בני מעיים אדומין שהוריקו, וירוקין שהאדימו — טרפה; לא אמרו** במשנה **אדומין כשרים אלא בלב בקורקבן ובכבד** לפי שהם אדומים מעיקרם, אבל כגון הדקין, שירוקים הם מתחילתם, והאדימו — טריפה היא. **אמר רב שמואל בר חייא אמר ר' מני: אדומין שהוריקו ושלקן** (ובישל אותם) **וחזרו והאדימו — כשרין, מאי טעמא** [מה טעם הדבר]? דבר זה מלמד שלא נשרפו ממש, אלא **קוטרא עייל בהו** [עשן בלבד נכנס בהם], ושינה צבעם לפי שעה. **אמר רב נחמן בר יצחק, אף אנן** [אנו] **נאמר** כהמשך לכך: **אדומין שלא הוריקו, ושלקן והוריקו — טרפה, מאי טעמא** [מה טעם הדבר]? **איגלאי בהתייהו** [התגלתה בושתם], כלומר, התגלה על ידי הבישול שכבר נשרפו מתחילה. **אמר רב אשי: הלכך** [מכאן] יש להורות: **לא ליכול אינש אלא בשלקא** [לא יאכל אדם עוף שנפל לאור אלא בבישול], למרות שהאיברים האדומים (לב, קורקבן וכבד) שבו לא הוריקו, שהרי רק באופן זה ניתן לומר בוודאות שלא נשרפו. ודוחים: **ולא היא** [ואין הדבר כן], שכן **אחזוקי ריעותא לא מחזקינן** [להחזיק ריעות, פגם בדבר אין אנו מחזיקים], כשאין לפנינו סימן לדבר.

ב שנינו במשנה: **דרסה** אדם את העוף ברגליו, וכן אם **טרפה** (חבט אותה) **בכותל**, או שריצצתה בהמה, אם שהתה מעת לעת ושחטה — כשרה. **אמר ר' אלעזר בן אנטיגנוס משום** (בשם) **ר' אלעזר בר' ינאי:**

בְּגִילָא דְּחִיטְתָא. אֲמַר רַב שֵׁיזְבִי: הָנֵי אַוְוזֵי דִּידַן, כְּעוֹף שֶׁל מַיִם דָּמְיָין.

א "נָפְלָה לָאוּר". אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן מִשּׁוּם רַבִּי יוֹסֵי בֶּן יְהוֹשֻׁעַ: שִׁיעוּר יְרוּקָתָן כְּשִׁיעוּר נְקוּבָתָן, מַה נְּקוּבָתָן בְּמַשֶּׁהוּ — אַף יְרוּקָתָן בְּמַשֶּׁהוּ. בְּעָא מִינֵּיהּ רַב יוֹסֵף בְּרֵיהּ דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי מֵרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: הוֹרִיקָה כָּבֵד כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים, מַהוּ? אֲמַר לֵיהּ: טְרֵפָה. —וְלֵא יְהֵא אֶלָּא נִיטְּלָה! אֲמַר רָבָא: כֵּיוָן שֶׁהוֹרִיקָה כָּבֵד כְּנֶגֶד בְּנֵי מֵעַיִים — בְּיָדוּעַ שֶׁנָּפְלָה לָאוּר, וְנֶחְמְרוּ בְּנֵי מֵעַיִים, וּטְרֵפָה. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי הָוְיָא לֵיהּ הַהִיא תַּרְנְגוֹלְתָּא, שַׁדְרֵיהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אֶלְעָזָר הַקַּפָּר בְּרִיבִּי, אֲמַר לֵיהּ: יְרוּקִין הָווּ, וְאַכְשְׁרָהּ. —וְהָאַנַן תְּנַן: יְרוּקִין פְּסוּלִין! —לֵא אָמְרוּ יְרוּקִין פְּסוּלִין אֶלָּא בַּקּוּרְקְבָן, בַּלֵּב וּבַכָּבֵד. תַּנְיָא נַמִּי הָכִי: [א]בְּאֵלּוּ בְּנֵי מֵעַיִים אָמְרוּ — בַּקּוּרְקְבָן, בַּלֵּב וּבַכָּבֵד. רַבִּי יִצְחָק בַּר יוֹסֵף הָוָה לֵיהּ הַהוּא תַּרְנְגוֹלְתָּא, שַׁדְרָהּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבִּי אַבָּהוּ, וַאֲמַר לֵיהּ: אֲדוּמִין הָווּ, וּטְרַפָּהּ. —וְהָאַנַן תְּנַן: אֲדוּמִין כְּשֵׁרִים! אֲמַר לֵיהּ: אֲדוּמִין שֶׁהוֹרִיקוּ, וִירוּקִין שֶׁהֶאֱדִימוּ — טְרֵפָה; לֵא אָמְרוּ אֲדוּמִין כְּשֵׁרִים אֶלָּא בַּלֵּב בַּקּוּרְקְבָן וּבַכָּבֵד. אָמַר רַב שְׁמוּאֵל בַּר חִיָּיא אָמַר רַבִּי מָנִי: אֲדוּמִין שֶׁהוֹרִיקוּ, וּשְׁלָקָן וְחָזְרוּ וְהֶאֱדִימוּ — כְּשֵׁרִין, מַאי טַעְמָא? קוּטְרָא עֲיֵיל בְּהוּ. אֲמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אַף אֲנַן נֵאמַר: אֲדוּמִין שֶׁלֹּא הוֹרִיקוּ, וּשְׁלָקָן וְהוֹרִיקוּ — טְרֵפָה, מַאי טַעְמָא? אִיגְּלַאי בָּהֲתַיְיהוּ. אֲמַר רַב אַשִׁי: הִלְכָּךְ, לָא לֵיכוֹל אֱינָשׁ אֶלָּא בִּשְׁלָקָא. וְלָא הִיא, אַחְזוּקֵי רִיעוּתָא לָא מַחְזִקִינַן.

ב "דְּרָסָהּ וּטְרָפָהּ בְּכוֹתֶל". [ב]אָמַר רַבִּי אֶלְעָזָר בֶּן אַנְטִיגְנוֹס מִשּׁוּם רַבִּי אֶלְעָזָר בְּרַבִּי יַנַּאי:

[שייך לעמוד קודם] **במיא** — מוליא כל המות מן הקרוס דרך פיה כמו שהיא יורדת למוט השדה וממלא הקרוס מים, ואם יולא דרך המכה — בידוע שניקב הקרוס. ליטמא אחריא: מכניס בנקב העצם מים, וחוזר ומוליאו ורואה, אם נתלבנו — בידוע שנתערב המות בהם. **בגילא דחיטתא** — כדפרישית במסמר. **אווזי דידן** — הואיל ותמיד הן במים. **שיעור ירוקתן** — מחמת האור. **הוריקה כבד כנגד בני מעיים** — ראשה אחד של כבד תלוי כנגד בני מעיין, וראשה אחד למעלה. אלא **ניטלה** — הא אמרן (חולין נד,ב): ניטל הכבד — כשר! **בריבי** — גדול שבדורו. **ירוקים הוו** — הדקיס. אדומין הוו — הדקין, והן רגילין להיות ירוקין, וטרפה. אדומין שהוריקו — לב וקורקבן, שהן תמיד אדומין — נפסלין אם הוריקו, אבל ירוקין כגון דקין — נפסלין בהאדמה. **לא אמרו אדומין כשרין אלא בלב וקורקבן וכבד** — שדרכן להיות אדומין. קוטרא עייל בהו — מעיקרא, ועכשיו הלך מחמת המיס הרותחים. איגלאי בהתייהו — מרפקן, דולאי נחמרו. הלכך — כיון דאמרן דזימנין דמגלי ריעותייהו כי שליק להו. לא ליכול אינש — עוף שנפל לאור, אלא בשליקה. לא מחזקינן — והיכא דלא מיגלי ריעותא בהדיא — לא טרפינן לה, אלא אם כן מיתרמי דשליק לה וחזי ריעותא.

תוספות

באלו בני מעיים אמרו בקורקבן בלב ובכבד — אבל ריאה לא חשיב, כדאמרינן לקמן (חולין נז,א) דאין ריאה לעוף לא לינפל ולא ליחמר. ואף על גב דמסיק דחזקיה לגמרי היה אומר, דאין לו ריאה, שלא היה בקי בתרנגולים, מכל מקום הוא אמת כדאמר רב חגא, הואיל ורוב צלעות מגינות עליה.

מסורת הש"ס

א. תוספתא חולין פ"ג טז.

ב. ביצה לד,א.

גרסות

כעוף של מים דמיין בחלק מכתה"י ובמקורות נוסף: **הואיל ומשתכחי במיא.**

שיעור ירוקתן בכתי"מ: **ירוקתן.**

רב יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי בכתה"י: **יוסף בריה דרבי יהושע בן לוי.**

בידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעיים בכתי"מ: **בידוע שנחמרו מעיה** ולפי הרא"ש הוגה כלפנינו במקצת ספרים על פי הרי"ף, ועיי"ש.

רבי יהושע בן לוי — ובכבד. רב יצחק בר יוסף — ובכבד בכתי"מ: **רב יצחק בר יוסף — ובכבד. רבי יהושע בן לוי — ובכבד.**

רבי יהושע בן לוי הויא ליה ההיא תרנגולת שדריה לקמיה דרבי אלעזר הקפר ברוב כתה"י: **ההיא תרנגולתא דהוה בי רבי יהושע בן לוי אתיוה לקמיה דרבי אלעזר הקפר.**

אמר ליה ירוקין היו... אמר ליה אדומין היו בכתה"י ובדפו"י: **ירוקין היו... אדומין היו** והוגה בדפוסים על פי מהרש"ל.

לא אמרו ירוקין בכתה"י: **אמר ליה לא אמרו ירוקין.**

לא אמרו ירוקין פסולין אלא בקורקבן ובלב ובכבד. תניא נמי הכי — ובכבד בכתי"מ ובמקורות: **אמר ליה אדומין שהוריקו וירוקין שהאדימו טריפה.**

אמר ליה אדומין שהוריקו וירוקין שהאדימו טריפה לא אמרו אדומין כשרים אלא בלב בקורקבן ובכבד בכתי"מ ובמקורות: **לא אמרו אלא בקורקבן ובלב ובכבד. תניא נמי הכי באלו בני מעיין אמרו בקורקבן ובלב ובכבד.**

אדומין שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשרין בכתי"מ ובמקורות: **ירוקין שהאדימו ושלקן וחזרו והוריקו כשרה** ויש בכת"י ובמקורות: **ירוקין שהאדימו ושלקן וחזרו והוריקו טריפה מאי טעמא איגלו בהתייהו** ולדרך זו יש לגרוס להלן: **אדומין שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשרה** וראה ברש"א.

קוטרא עייל בהו ברוב כתה"י: **קוטרא בעלמא הוא דסליק בהו.**

אחזוקי ריעותא יש בכת"י ובמקורות: **אחזוקי איסורא.**

העולם

כבד כנגד בני מעיים

בציור זה ניתן לראות כיצד בני המעיים סמוכים לכבד.

בקורקבן בלב ובכבד

ראה נספח תמונות עמ' 9, 12.

עיונים

כעוף של מים דמיין רש"י פירש בטעם הדבר — מפני שהם מצויים הרבה במים, כפי המבואר בחלק מגרסות הגמרא.

מה נקובתן במשהו אף ירוקתן במשהו וטעם הדבר, משום שפסלות ירוקתן מחמת נקב הוא, שהמעי עומד להינקב, וכל העומד להינקב — כנקוב נחשב (רשב"א). והוסיף הרשב"א כי אין מדובר רק במקרה שהירקות הגיעה לחלל בני המעיים, כדין נקב, שרק אם הוא מפולש עושה טריפה. אלא דין ירוקתן כדין דרוסה, שכפי שבדרוסה די בסימני אדמימות של דריסה לעשות טריפה, מחמת שהארס הולך ושורף ונוקב (אבל ראה בביאור הגר"א לשו"ע סימן נב סק"ה). או מתוך הנחה שהירקות הגיעה לחלל, אלא שאינה ניכרת לעינינו. והוא הדין לסימני ירקות שמחמת כוויה.

כנגד בני מעיים כמעט כל המפרשים פירשו כי הכוונה לחלק הדק הפונה לעבר בני המעיים. שהואיל וטעם הטריפה הוא במה שרואים את מקום הירקות כניקב ונחסר, לכן בכבד, שרק אם ניטל כולו (שלא נשאר בו שיעור כזית) עושה טריפה — גם הירקות שבו עושה טריפה רק אם פשטה בכולו, או אם היה זה בחלק הסמוך לבני המעיים, ומטעם שבני המעיים עצמם נפגעו. אבל הרמב"ם הסביר "כנגד בני מעיים" — שנשתנה צבעו לצבעם של בני המעיים (וראה לח"מ).

בידוע שנפלה לאור ונחמרו בני מעיים לפי גרסתנו, משמע שמדובר בעוף שלא ידוע לנו שנפל לאור, ואנו מייחסים את הירקות בכבד לכך שנפל לאור ונחמרו בני מעיו (ובני המעיים אינם לפנינו, אבל אם הם לפנינו ואינם ירוקים — כשר הוא. ראה רשב"א ועוד בשם תוס'). וכן כתב הרמב"ם, שעוף שנשתנה צבע בני מעיו לאחר שנשלקו — יש לתלות שנפל לאור (ומצד אחר יש שדייקו לגרסה זו, שאם ידוע לנו שלא נפל לאור — הרי זה כשר. ראה מאירי). אבל רמב"ן תמה על כך, שהרי איברים פנימיים משנים את מראם גם מחמת חולי וכדומה, בלא לעשות טריפה, וכאמור להלן "אחזוקי איסורא (או "ריעותא") לא מחזקינן"! והוא מעדיף את הגרסה שלפניו: "בידוע שנחמרו בני מעיים", ומדובר בעוף שידוע לנו שנפל לאור, והוריק הכבד ולא הוריקו (ולפי האמור להלן, לא האדימו) בני המעיים. שכיון שהוריק כנגד בני המעיים — יש לחשוש לכך שבני המעיים עצמם הוריקו, אלא שאין זה ניכר לפנינו (רשב"א). ומחלוקת זו הובאה גם להלכה, ראה שו"ע יו"ד נב, ו ובהגהת הרמ"א.

לא אמרו ירוקין פסולין אלא בקורקבן בלב ובכבד ומכל מקום, אין דין שלושתם שווה, שהכבד שאין הנקב פוסל בו — גם הירקות אינה פוסלת עד שתהא בכולו, או כנגד בני המעיים, כפי שנאמר לעיל. ואילו הקורקבן והלב, שנקב כלשהו פוסל בהם — גם ירקות כלשהי פוסלת בהם.

אדומין שהוריקו ושלקן וחזרו והאדימו כשרין כמה גרסאות בסוגיה זו (ראה במדור גרסות את עיקרן, ובצורה מפורטת בדברי המאירי). ולפני רוב הראשונים עמדה גרסה: "ירוקין שהאדימו ושלקן וחזרו והוריקו — כשרה". ויש שסברו כי דין אחד לזה ולזה (ויש שאף גרסו כן). אבל ראשונים אחרים דחו את הגרסה שלפנינו, מפני ששליקה אינה עושה את הירוק אדום (רשב"א לשיטת בעל המאור), או מפני שאין העשן עושה את האדומים ירוקים, ואם נעשה כן — מחמת לקות הוא, ובמקרה זה, גם אם חזרו למראיהם על ידי שליקה לא יועיל הדבר (במגיד משנה). וכן מטעם שאין אומרים בטריפות זו דומה לזו (רשב"א).

אחזוקי ריעותא לא מחזקינן כלומר, כל מה שאנו מחמירים בספק טריפות, הוא רק כאשר עומד לעינינו דבר מה המטיל ספק בכשרות הבהמה. ואם אכן באו לפנינו בני מעיים שנשלקו ומראם נשתנה יש לחשוש לכך, אבל אם אין לפנינו פגם כל שהוא — אין אנו חוששים להצריך לבדוק את הדבר. לכלל זה (המופיע גם בניסוח "אחזוקי איסורא לא מחזקינן"), יש השלכה לדיני טריפות בכלל, שהשוחט בהמה אינו צריך לחשוש שהיא טריפה ולבודקה (חוץ מבדיקת הריאה, מפני שהטריפות שבה מצויות ביותר, ראה לעיל ט,א), וכן לדיני איסורים בכלל.

אורח ההלכה

שיעור ירוקתן עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, ונשתנה מראיהם מאדום לירוק או מירוק לאדום, אפילו במשהו — טריפה, כר' יוחנן. ואפילו לא הגיע השינוי לחלל האבר, שכיון שנשתנו מחמת מכות אש — סופם להינקב. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ז ה"כ. שו"ע יו"ד נב, א).

הוריקה כבד עוף שנפל לאור והוריק הכבד — אין השינוי אוסר בו אלא אם כן נשתנה בחלקו המכוון נגד המעיים, דהיינו בראש הדק שלו וכלפי פנים (ולא כלפי הצלעות). כדברי רבא. והוא הדין אם הוריק באופן שאם היה ניטל שם מגוף הכבד היה זה עושה טריפה. והוא כנגד המרה, או כנגד כל מקום חיותה (ראה לעיל מו,א). ויש עופות מדבריים שהכבד שלהם ירוק, ובמקרה זה, גם הביתיים מאותו מין אינם נפסלים אם הכבד שלהם ירוק. (רמב"ם שם הכ"א. שו"ע יו"ד נב, א. שם סעיף ד).

לא אמרו ירוקין פסולים אלא בקורקבן בלב ובכבד עוף שנפל לאור ונחמרו בני מעיו, ונשתנה מראיהם של הלב הקורקבן והכבד, שדרכם להיות אדומים, מאדום לירוק, או המעיים שדרכם להיות ירוקים נשתנו מירוק לאדום, אפילו במשהו — טריפה. כברייתא. (רמב"ם שם ה"כ. שו"ע יו"ד נב, א).

אדומין שהוריקו ושלקן השינוי בבני מעיו של עוף פוסל דווקא כשעמדו בשינוי לאחר שליקה, אבל אם שלקם וחזרו למראיהם — כשר. כרב שמואל בר חייא. (רמב"ם שם הכ"א. שו"ע יו"ד נב, ב).

אדומין שלא הוריקו ושלקן עוף שנפל לאור ולא נשתנה מראה איבריו, ולאחר מכן שלקו אותם ונשתנו — טריפה. כדברי רב נחמן. ולכתחילה אין צריך לבודקם בשליקה, ומותר לאוכלם צלויים, ואין חוששים שמא היו משתנים אם היה שולקם (ש"ך). וכמסקנת הגמרא, שאין אנו מחזיקים באיסור. (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד נב, ג).

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

צריכה בדיקה — אף על פי שהתה מעת לעת, דשמא נשברה השדרה ונפסק החוט.

משנה הזפק — כרס שהאוכל נקבץ שם. גפיה — עצמות הכנפיים. נשתברו רגליה — מן הארכובה ולמטה, או אפילו למעלה ולא יצא העצם לחוץ, אבל יצא לחוץ — תנן ב"בהמה המקשה" (חולין עו,ב) דהוי טרפה. נמרטו כנפיה — היינו עוף גדולה שעל כל גופה, *פלומ"ש בלעז. עוף היא הדקה הסמוכה לבשר שאין לה קנים, ובלעז **מל"ש.

גמרא ושבתו באונו — יום שבת שבתו שם. איבעיא להו — תרתי הוראות הוו, והכי קאמר: הורו בטרפת לאיסורא, כדתנן בסנהדרין (לג,ב): והאכילה רבי טרפון לבנים. וכרבי בזפק נמי להיתרא, דאפילו ניטל. או דלמא: הורו בטרפת להיתרא כרבי בזפק, ואמרו דאם ניטלה האם — כשרה, כמתניתין, אבל כרבי בזפק לא סבירא להו. הכי גרסינן: הורו בטרפת לאיסורא וכרבי בזפק להיתרא — או דלמא הורו בטרפת להיתרא כרבי בזפק, אבל כרבי בזפק לא סבירא להו. נידון כוושט — בנקב משהו. כל שנמתח עמו — ממקום שהוא מתחיל לימשך לצד הוושט להיות מיצר והולך. עמו — עם הוושט. נמתח — נמשך, דהיינו מן המיצר ולמעלה, כדאמרינן (חולין מה,ב) גבי מוח: כל זמן שבגולגולת נידון כמוח, התחיל לימשך נידון כחוט, אלמא מקום מצר קרי משיכה. היפך בהן — כשהכניסן לתוכו היפך עליונו לתחתיתו, או עגולה זו למעלה מכמות שהיתה, שהחליף זו למעלה וזו למטה. כוונניות — לשון "ותא כוו" (שמות לח), שברא להם בסיס ליסד עליו, ואם ירדו מבסיסן שוב אין מתייצבים. כרכא דכולא ביה — כרך שהכל בו. ועל כנסת ישראל נאמר, שכל מושליהן מהן ולא מעם אחר. מעייניה — מעיו. ושחטיה קמיה — כדי שיתאמת וימשך מעיו אליו. לבריה — של זה העופל.

תוספות

איבעיא להו הורו בטרפת לאיסורא וכרבי בזפק להיתרא או דלמא הורו בטרפת להיתרא כרבי בזפק לא סבירא להו — כן גריס רש"י, ופירש דמספקא ליה אם הורו בטרפת לאיסורא, כרבי טרפון דסנהדרין (לג,א) דהאכילה לכלבים. וכן פירש רבינו חננאל, ופסק בטרפת לחומרא, מדמספקינא להאי הורו לחומרא. וזהו תימה: דהתם חשיב ליה טועה בדבר משנה, ורבי טרפון נמי חזר בו! ומיהו, שמא יש לחלק בין בהמה לעוף, דמצי למימר דהכא מיירי בטרפת של עוף, דמיטריף טפי. וליכא למיפשט מדתני לוי, דלא חשיב טרפת בהדי "יתר עליהן בעוף", משום דלא מיירי בפלוגתא, כי היכי דלא חשיב ניטלה הנוצה לרבי יהודה. ומיהו יש לתמוה: אמאי לא מבעיא לן הכא אם הורו בטרפת ובזפק בתרוייהו להיתרא? דכי האי גוונא מיבעיא לן פרק "כירה" (שבת מו,א) גבי הורה במנורה כרבי שמעון בנר, דאיבעיא להו: הורה במנורה להיתרא וכרבי שמעון בנר להיתרא, או דלמא הורה במנורה לאיסורא וכרבי שמעון בנר להיתרא? ונראה דגרסינן בספרים הכא: הורו בטרפת להיתרא וכרבי בזפק להיתרא, או דלמא הורו בטרפת להיתרא כרבי בזפק, אבל כרבי בזפק לא סבירא להו. והשתא ניחא, דלא מספקא ליה הכא אם הורו בטרפת לאיסורא, דמילתא דפשיטא היא דשריא, כדמוכח במסכת סנהדרין (לג,א) דאפילו רבי טרפון חזר בו, וטועה בדבר משנה חשיב ליה. והא דלא מיבעיא לן התם אם הורו במנורה להיתרא, כגון שלא הדליקו בה באותה שבת התירו לטלטלה, כרבי שמעון דמתיר התם נר שהדליקו בו באותה שבת, אבל כרבי שמעון דנר לא סבירא להו, משום דדחייה בידים — דלא שייך התם לתלות היתר של מנורה בהיתר של נר, דמנורה שלא הדליקו בה באותה שבת לא שייך לאסור מטעם מוקצה אלא מטעם בנין, כדאמר התם דאית ליה חידקי, וגזרינן אטו דחוליות. ונר שהדליקו בה באותה שבת — משום מוקצה. אבל הכא שייך לתלות זה בזה, דכי היכי דרבי לית ליה טרפות בזפק — כך לית להו טרפות בטרפת. ומיהו, התם פירש הקונטרס דמיבעיא לן: חדא הוראה היא, והכי קאמר: הורה במנורה להיתרא כדרך שהיה רבי שמעון מתיר נר ישן, או דלמא תרי הוראות הוו: הורה במנורה לאיסורא כדאמר בפירקין, וגזר אטו חוליות, וכרבי שמעון הורה בנר להיתרא. ופירושו מגומגם.

אבל היפך בהם טרפה — בכלל נקובי דמתניתין הוא, דטעמא — משום דסופו לינקב ולירקב.

עיונים

אחת זו ואחת זו צריכה בדיקה כלומר, בין שדרסה או טרפה בכותל, ובין שריצצתה בהמה (רבינו גרשום). ושאלו ראשונים: אם בכל מקרה יש צורך בבדיקה, מדוע צריכה שהייה? תישחט מיד ותיבדק האם נתרסקו איבריה! ומדברי רש"י משמע כי למרות שיצאה מכלל טריפה של "ריסוק איברים", שהיא מצב כללי של התפרקות, עדיין יש צורך לבדוק האם נפסק חוט השדרה, או שנשברו רוב הצלעות, או שנעקרה חוליה ממקומה, שכל אלו טריפות הן. ויש שכתב כי הבדיקה היא מחשש לנקב באיברים הפנימיים (רא"ה). אבל ראשונים אחרים הבינו כי החשש לריסוק איברים (שעניינו לפי הרמב"ם — מעיכה ושינוי מראה של איברים פנימיים) קיים גם לאחר ששהתה מעת לעת, שיש שאינה מתה כתוצאה מכך גם לאחר מעת לעת. ולפי זה, טעם הבדיקה הוא — מפני שיש חבלות שאינן ניכרות מיד, אלא רק לאחר זמן מסויים, ולכן בדיקה יכולה להועיל רק לאחר זמן (רשב"א).

איבעיא להו הורו בטרפחת לאיסורא בתוס' התקשו להסביר אפשרות זאת, שהרי כבר נאמר במשנה במסכת בכורות (כח,א), שר' טרפון הטריף פרה שניטלה הטרפחת שלה, וחזר בו, ואמרו על כך שהרי זה כטועה בדבר משנה (סנהדרין לג,א). והציעו לגרוס כאן אחרת: "הורו בטרפחת להיתרא". ולפי זה השאלה היא: האם הורו להתיר בשני הדברים, בטרפחת ובזפק, או שהורו רק בטרפחת להיתר, וכדעת רבי בזפק, אבל על עצם דינו של רבי שהתיר בזפק — חלקו.

כל שנמתח עמו הרמב"ם פירש — כל אותו חלק מן הזפק שנמתח עם הוושט כשהעוף פושט את צווארו. אבל רש"י פירש "כל שנמתח" — כל החלק שהולך ונעשה צר לכיוון הוושט (וראה מאירי שפירש שהרמב"ם מחמיר יותר).

אבל היפך בהן טרפה ואף שלא שנינו טריפה זו בכלל טריפות העוף — בכלל נקובה היא, שטעם הדבר מפני שבדרך זו סופם של המעיים להינקב ולהירקב (תוס'). ונחלקו הפוסקים האם דין זה קיים גם במקרה שלא יצאו בני המעיים ממקומם, וגם לשיטת המכשירים במקרה זה (ראבי"ה), ?נחלקו? מה דינו של עוף שנולד כשמעיו מהופכים (ראה פתחי תשובה יו"ד סימן מו סק"ג).

כוונניות רש"י הסביר ביטוי זה על פי לשון הכתוב "כנו", שכוונתו בסיסו. והכוונה היא, שברא לכל אחד מן האיברים בסיס לישב עליו. והוא כפירוש ר' שמעון בן יהודה בספרי. וכיוצא בזה פירש רבינו גרשום כוונניות — תיקונים. אבל בערוך פירש שהכוונה לדברים מסובבים וכרוכים, כלשון המשנה (מכשירין פ"ד מ"א) חבל שמכונן על צוארה (של בהמה).

הוא עשך ויכוננך כרכא דכולא ביה וכו' יש שהעיר לרמז נאה, שראשי תיבות "מלכים שרים כהנים נביאים" הוא "משכן", ועל פי דרשה זו של חכמים יש להבין באופן זה את הכתוב "מקדש ה' כוננו ידיך" (חתם סופר).

אורח ההלכה

אחת זו ואחת זו צריכה בדיקה העוף שדרסו אדם ברגליו, או טרפו לכותל, או רצצתו בהמה, או שנחבט על גבי דבר קשה (או שדבר קשה או אבן נפל עליו. רמ"א) אם לא עמד — אסור לשחוט אותו עד שישהה מעת לעת, ואם שחטו בתוך זמן זה, אפילו אם בדקוהו ומצאו אותו שלם בכל אבריו — טריפה. ואם עמד מעצמו תוך מעת לעת — די לו בבדיקה. כדברי רב יהודה בשם רב לעיל נא,ב. וכל זה מעיקר הדין, אבל בזמן הזה אין אנו בקיאים בבדיקה, וכל שלא הלך אין מתירים אותו (רמ"א בשם בה"ג ועוד). (רמב"ם שם פ"ט ה"ט וה"כ. שו"ע יו"ד נח סעיפים ג, ד, ו).

ניקב הזפק עוף שניקב הזפק שלו — מותר. כמשנה. ואם ניקב גגו של זפק נקב מפולש במשהו — טריפה. ואיזהו גגו? זה שנמתח עם הוושט כשמאריך העוף צווארו. כדברי רבא בגמרא להלן. (רמב"ם ספר קדושה הלכות שחיטה פ"ו הי"ז. שו"ע יו"ד לג, יא).

ניטל הזפק ניטל הזפק של העוף — טריפה. שלא הוכרעה הלכה בגמרא כמי פסקו בפועל, ולכן הלכה כתנא קמא. וכן הוכיחו הגאונים מדין גגו של זפק שניקב שהוא אסור, כפי שנאמר בגמרא, וכל שכן שניטל (וראה ב"י). ודין זה הוא אפילו נשתייר בזפק כדי שיוכל המאכל לעבור מן הוושט אל הקורקבן. (רמב"ם שם. שו"ע יו"ד לג, יא בהגהה).

יצאו בני מעיה יצאו בני המעיים (הדקין) של העוף לחוץ וחזרו מאליהם — כשר. כמשנה. ואם החזירם והתהפכו, אף על פי שלא ניקבו — טריפה, שאי אפשר שיחזירום כמות שהיו אחר שנהפכו, ואינו חי (ואם ידוע לו שלא נהפכו — כשרה. ש"ך). והוא הדין אם לא יצאו ונמצאו מהופכים — טריפה. ויש שהתירו אם לא יצאו (ש"ך בשם ראבי"ה ומהרש"ל). (רמב"ם שם הט"ו. שו"ע יו"ד מו, ב).

נשתברו גפיה עוף, שנחתכו או נשברו כנפיו — כשר, אפילו נשברו סמוך לחיבורם לגוף. כמשנה. אבל אם יש עוקץ במקום השבר יש לחשוש לנקב בריאה. ויש שאוסרים אם נשבר העצם במרחק אגודל סמוך לגוף, מחשש לנקיבת הריאה, כמו במקרה של שמוטת הכנף להלן נז,א (רמ"א). ובדיקת הריאה אינה מועילה לענין זה, שאין אנו בקיאים בבדיקה. (רמב"ם שם פ"ח ה"כ. שו"ע יו"ד נג, ב).

נשתברו רגליה נשברו רגליו של עוף (והוא הדין בבהמה) — כשר. ואם יצא העצם לחוץ, אם אין עור ובשר חופים את רובו — טריפה, כמשנה להלן עו,א. (רמב"ם שם הי"ב. שו"ע יו"ד נה, ה).

נמרטו כנפיה העוף שניטלה נוצתו — כשר. כשיטת חכמים שהם חולקים על רבי יהודה, שאם היו מטריפים צריך היה לשנות דין זה במשנת "אלו טרפות" (ר"נ). ויש שאוסרים, וכשיטת ר' יהודה. וטוב להחמיר אם ניטלו כל הנוצות הגדולות וגם הקטנות (רמ"א). (שו"ע יו"ד נט, ב).

אַחַת זוֹ וְאַחַת זוֹ צְרִיכָה בְּדִיקָה.

ג משנה [ג]וְאֵלּוּ כְּשֵׁרוֹת בָּעוֹף: נִיקְבָה הַגַּרְגֶּרֶת, אוֹ שֶׁנִּסְדְּקָה. הִכְּתָה חוּלְדָּה עַל רֹאשָׁהּ מָקוֹם שֶׁאֵינוֹ עוֹשֶׂה אוֹתָהּ טְרֵפָה. נִיקַב הַזֶּפֶק, רַבִּי אוֹמֵר: אֲפִילּוּ נִיטַּל. יָצְאוּ בְנֵי מֵעֶיהָ וְלֹא נִיקְבוּ. נִשְׁתַּבְּרוּ גַּפֶּיהָ, נִשְׁתַּבְּרוּ רַגְלֶיהָ, נִמְרְטוּ כְּנָפֶיהָ. [ד]רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אִם נִטְּלָה הַנּוֹצָה — פְּסוּלָה.

ד גמרא תָּנוּ רַבָּנַן: מַעֲשֶׂה בְּרַבִּי סִימַאי וְרַבִּי צָדוֹק שֶׁהָלְכוּ לְעַבֵּר שָׁנָה בְּלוּד וְשָׁבְתוּ בְּאוֹנוֹ, וְהוֹרוּ בְּטַרְפַּחַת כְּרַבִּי בְּזֶפֶק. [ה]אִיבַּעְיָא לְהוּ: הוֹרוּ בְּטַרְפַּחַת — לְאִיסּוּרָא, כְּרַבִּי בְּזֶפֶק — לְהֶתֵּירָא; אוֹ דִּילְמָא, הוֹרוּ בְּטַרְפַּחַת לְהֶתֵּירָא כְּרַבִּי בְּזֶפֶק, אֲבָל כְּרַבִּי בְּזֶפֶק לָא סְבִירָא לְהוּ? תִּיקּוּ. אָמַר רַבָּה וְאִיתֵימָא רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן לֵוִי: גַּגּוֹ שֶׁל זֶפֶק נִידּוֹן כְּוֻוּשֵׁט. הֵיכָא? אֲמַר רַב בֵּיבִי בַּר אַבַּיֵי: כָּל שֶׁנִּמְתָּח עִמּוֹ.

ה "יָצְאוּ בְּנֵי מֵעֶיהָ". אָמַר רַבִּי שְׁמוּאֵל בַּר רַב יִצְחָק: לֹא שָׁנוּ אֶלָּא שֶׁלֹּא הִיפֵּךְ בָּהֶן, אֲבָל הִיפֵּךְ בָּהֶן — טְרֵפָה, דִּכְתִיב: "הוּא עָשֶׂךְ וַיְכוֹנְנֶךָ" — [ו]מְלַמֵּד שֶׁבָּרָא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא כּוֹנָנִיּוֹת בָּאָדָם, שֶׁאִם נֶהְפַּךְ אַחַת מֵהֶן אֵינוֹ יָכוֹל לִחְיוֹת. תַּנְיָא, [ז]הָיָה רַבִּי מֵאִיר אוֹמֵר: "הוּא עָשֶׂךְ וַיְכוֹנְנֶךָ" — כְּרַכָּא דְּכוּלָּה בֵּיהּ, מִמֶּנּוּ כֹּהֲנָיו, מִמֶּנּוּ נְבִיאָיו, מִמֶּנּוּ שָׂרָיו, מִמֶּנּוּ מְלָכָיו, שֶׁנֶּאֱמַר: "מִמֶּנּוּ פִּנָּה מִמֶּנּוּ יָתֵד" וְגוֹ'. הַהוּא רוֹמָאָה דְּחַזְיֵיהּ לְהַהוּא גַּבְרָא דְּנָפַל מֵאִיגְּרָא לְאַרְעָא, פַּקְעֵיהּ כְּרֵסֵיהּ וּנְפוּק מַעֲיָינֵיהּ, אַתְיֵיהּ לִבְרֵיהּ וְשַׁחְטֵיהּ קַמֵּיהּ

מלמד שברא הקדוש ברוך הוא כוונניות באדם, איברים שיושבים כל אחד על מקומו באופן הראוי, שאם נהפך אחת מהן — אינו יכול לחיות, וכיוצא בזה ביצורים אחרים, שאם הופך את איבריהם אינם יכולים לחיות. תניא [שנויה ברייתא], **היה ר' מאיר אומר** על אותו כתוב **"הוא עשך ויכוננך"** שהוא מדבר **על עם ישראל — כרכא דכולה ביה** [כרך שהכל בו], **ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר: "ממנו פנה ממנו יתד** ממנו קשת מלחמה" (זכריה י, ד), כלומר, ממנו עצמו מצויים הדברים המחזיקים אותו ומגינים עליו. מסופר, **ההוא רומאה דחזייה להההוא גברא דנפל מאיגרא לארעא** [רומאי אחד שראה אדם שנפל מהגג לארץ], **פקעיה כרסיה ונפוק מעייניה** [ופקעה כריסו של הנופל ויצאו בני מעיו], **אתייה לבריה ושחטיה קמיה** [הביא אותו רומאי את בנו של אותו נופל ושחט אותו לפניו]

אחת זו ואחת זו, כלומר, כל אחת מאלו ששנינו, אפילו שהתה מעת לעת — **צריכה בדיקה** לאחר שחיטה, שמא נשברה השדרה ונפסק חוט השדרה, וכיוצא בזה.

ג משנה ואלו כשרות בעוף: **ניקבה הגרגרת** (הקנה), **או שנסדקה** לאורכה. **הכתה חולדה על ראשה במקום שאינו עושה אותה טרפה**, שלא כנגד המוח. **ניקב הזפק**, מעין כיס התלוי בתחתית הוושט, שהאוכל שוהה בו קודם שהוא עובר לקורקבן לצורך העיכול, **רבי אומר: אפילו ניטל** הזפק — כשרה. **יצאו בני מעיה** מדופן הבטן **ולא ניקבו, נשתברו גפיה** (כנפיה), **או נשתברו רגליה**, **או נמרטו** נוצות **כנפיה** — כשרה. **ר' יהודה אומר: אם נטלה הנוצה** הדקה המכסה את גופה — **פסולה.**

ד גמרא **תנו רבנן** [שנו חכמים]: **מעשה בר' סימאי ור' צדוק שהלכו לעבר שנה בלוד ושבתו בעיר אונו, והורו בטרפחת** (ברחם) הבהמה שניטלה, **כרבי** שהתיר במשנתנו **בזפק** העוף שניטל. **איבעיא להו** [נשאלה להם] ללומדים מה כוונת ברייתא זו: האם מדובר בשני מעשים שונים, **שהורו בטרפחת** שניטלה — **לאיסורא** [לאיסור], **והורו כרבי בזפק — להתירא** [להיתר]. **או דילמא** [שמא] מעשה אחד הוא, **שהורו בטרפחת** שניטלה **להתירא** [להיתר] **כשיטת רבי** שמתיר **בזפק, אבל כרבי בזפק** עצמו **לא סבירא להו** [אינם סבורים כן]? שאלה זו לא נפתרה, ונשארה **בתיקו** [תעמוד] השאלה במקומה. **אמר רבה ואיתימא** [ויש אומרים] שאמר זאת **ר' יהושע בן לוי: גגו** (חלקו העליון) **של זפק נידון כוושט**, שנקב כלשהו בו עושה טריפה. ושואלים: **היכא** [היכן] הוא הקרוי גגו של זפק? **אמר רב ביבי בר אביי: כל שנמתח עמו**, עם הוושט.

ה שנינו במשנה: **יצאו בני מעיה** של העוף ולא ניקבו — כשרה. **אמר ר' שמואל בר רב יצחק: לא שנו כן אלא כשלא היפך בהן** בבני המעיים, שהחזירם למקומם כמות שהן, **אבל היפך בהן — טרפה, דכתיב** [שנאמר]: **"הוא עשך ויכוננך"** (דברים לב, ו) — **מלמד שברא הקדוש ברוך הוא כוונניות באדם**, איברים שיושבים כל אחד על מקומו באופן הראוי, **שאם נהפך אחת מהן — אינו יכול לחיות**, וכיוצא בזה ביצורים אחרים, שאם הופך את איבריהם אינם יכולים לחיות. **תניא** [שנויה ברייתא], **היה ר' מאיר אומר** על אותו כתוב **"הוא עשך ויכוננך"** שהוא מדבר **על עם ישראל — כרכא דכולה ביה** [כרך שהכל בו], **ממנו כהניו, ממנו נביאיו, ממנו שריו, ממנו מלכיו, שנאמר: "ממנו פנה ממנו יתד** ממנו קשת מלחמה" (זכריה י, ד), כלומר, ממנו עצמו מצויים הדברים המחזיקים אותו ומגינים עליו. מסופר, **ההוא רומאה דחזייה להההוא גברא דנפל מאיגרא לארעא** [רומאי אחד שראה אדם שנפל מהגג לארץ], **פקעיה כרסיה ונפוק מעייניה** [ופקעה כריסו של הנופל ויצאו בני מעיו], **אתייה לבריה ושחטיה קמיה** [הביא אותו רומאי את בנו של אותו נופל ושחט אותו לפניו]

מסורת הש"ס

ג. (כל המשנה, בשינויים) תוספתא חולין פ"ג יז—יח.
ד. חולין נז,ב.
ה. (כעין זה) שבת מו,א.
ו. ראה ספרי ומדרש תנאים דברים לב, ו. ב"ר פי"ב א.
ז. ספרי ומדרש תנאים דברים לב, ו. ילקו"ש תורה תתקמב. שם נ"ך תקעח.

גרסות

אחת זו ואחת זו צריכה בדיקה בכתי"מ ובמקורות: **צריכה בדיקה** וכן במקבילה ביצה לד,א.
מקום שאינו עושה אותה טרפה בכתי"מ: **מקום שאינה עושה טריפה.**
נשתברו גפיה נשתברו רגליה יש בכת"י: **נשתברו רגליה נשתברו גפיה.**
איבעיא להו — תיקו יש בכת"י: **איבעיא להו הורו בטרפחת להיתירא כרבי בזפק או דילמא הורו בטרפחת לאיסורא וכרבי בזפק להיתרא. תיקו** וכן ברבינו גרשום, עי"ש.
הורו בטרפחת לאיסורא כרבי בזפק בכתי"מ: **הורו בטרפחת להיתירא וכרבי בזפק** וראה תוס'.
אבל כרבי בזפק לא סבירא להו בכתי"מ: **אבל כרבי בזפק להיתירא לא סבירא לה.**
כוונניות בכתה"י: **כוונניות.**
שאם נהפך אחת מהן ברוב כתה"י: **כיון שנהפך אחד מהן.**
ממנו שריו ממנו מלכיו ברוב כתה"י: **ממנו מלכיו ממנו שריו.**
רומאה שונה בדפוסים על ידי הצנזורה ל: **ארמאה.**
אתייה לבריה בכתה"י: **אזל [ו]אתייה לבריה.**

העולם

גרגרת, זפק

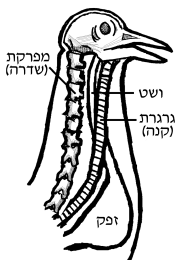

הזפק (Ingluvies) המצוי בעופות (וגם בזוחלים וחרקים), הוא התרחבות כיסית של הוושט לצד אחד או לשני צדדים (כצורתו ביונים). בזפק מתרככים הזרעים והגרעינים הקשים, ומשם ממשיכים לעבור דרך הוושט למערכת העיכול, לקורקבן.

גפיה, רגליה

כל שנמתח עמו

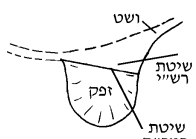

***פלומ"ש** (צ"ל: פלומיש) מן הצרפתית העתיקה plumes — כנפיים.

****מל"ש** (צ"ל: מולש"א) מן הצרפתית העתיקה molse — פלומה.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com